

VRIJEDAN DOPRINOS OČUVANJU MOLIŠKOHRAVATSKOGA IDIOMA

*Walter Breu, Giovanni Piccoli
u suradnji sa Snježanom Marčec:
Dizionario Croato Molisano di Acquaviva Collecroce,
Campobasso, 2000.*

Rječnik *Dizionario croato molisano di Acquaviva Collecroce*, publiciran zahvaljujući potpori Kulturne udruge "Naš grad" u Campobassu 2000., s podnaslovom *Dizionario plurilingue della lingua slava della minoranza di provenienza dalmata di Acquaviva Collecroce in Provincia di Campobasso* te dodatkom *dizionario, registri, grammatica, testi*, još je jedan u nizu višestruko vrijednih doprinosa proučavanju hrvatske dijalektologije objavljenih izvan Hrvatske.

Njegova je važnost to veća što bilježi značajke govora koji pripada brojčano najmanjoj hrvatskoj manjini u Europi (s oko 2500 ljudi), jezičnoj dijaspori Hrvata prebjeglih s naše obale Jadrana prije pola tisućljeća, u talijanskoj pokrajini Molise. Osim neendogamnih bračnih zajednica, očuvanja hrvatskoga idioma samo usmenom tradicijom, školovanja na talijanskome jeziku, i razvoj komunikacijskih sredstava, kao što je godinu dana ranije u knjizi *Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj* zapisala Sanja Vulić, hrvatska dijalektologinja čiji je rad uvelike posvećen upravo govoru Hrvata izvan domovine, ubrzava nestajanje hrvatskoga jezičnog blaga i time neizbježno dovodi do odnarođivanja. Izumire ponajprije leksik postupnim

prijelazom riječi u pasivni sloj, posebice onih iz semantičkih polja koja označuju nesuvremene djelatnosti, a istodobno jača inojezični utjecaj. U slučaju moliškohrvatskih govora riječ je o utjecaju talijanskih idioma, bilo standardnoga talijanskoga jezika, bilo abručko-moliškoga dijalekta. Broj je, naime, govornika koji govore "na našo", ne samo u Acquavivi već i u drugim dvama mjestima imenom Montemitro i San Felice, znatno manji od broja stanovnika.

Moliškohrvatske su govore raniji autori različito nazivali: slavenskim, italoslavenskim, italohrvatskim, slavenskim moliškim ili hrvatskim moliškim idiomima. Izvorni ih govornici određuju sintagmom *na našo*, dok ih autori ovoga rječnika imenuju neologizmom *slavisano*, stegnutim oblikom sintagme *slavo molisano*, ističući time njihovu dvostruku provenijenciju: dalmatski dijalekt XV.-XVI. st., vjerojatno iz doline Neretve, i talijanski jezik s dijalektima. Budući da se spomenuti mjesni govori djelomice razlikuju, autori napominju da *Dizionario* obuhvaća lekseme i spojeve isključivo iz govora Acquavive.

Dizionario je nastao na temelju diplomatske radnje Giovannija Piccolija iz

Acquavive (obranjene 1967.), rječnika od 2664 riječi pod naslovom *Lessico del dialetto di Acquaviva Collecroce*, u kojem je bilo, prema zaključku Agostine Piccoli oko 25% talijanskih posuđenica, ne broje li se noviji utjecaji (tada bi se broj popeo na 35-40%), dok današnji rječnik, s više od 50% talijanskih posuđenica, broji oko 5000 lema, do kojih se zasigurno došlo restriktivnim upitnicima jer autori posebice ističu da je među njima riječi kojima je prijetilo izumiranje. U međuvremenu je u Torontu na osnovi neobjavljene Piccolijeve radnje, bez njegove autorizacije, tiskan rječnik Božidara Vidora, a isti je uzor i neobjavljen rječniku Montemitra Tatjane Crisman.

Kao što u dodatku podnaslova stoji, autori su realizirali više no što naslov govori: nije objavljen samo rječnik već i popis standardnih talijanskih, hrvatskih i njemačkih inačica lema rječnika, kao i, što je vrijedno posebne pozornosti, pregledna sažeta gramatika mjesnoga govora Acquavive, a na kraju su zabilježeni i tekstovi u kojima je opisano provjerljivo.

Prvih jedanaest stranica čini *Vodič za uporabu rječnika*. Tumačenje ortografije i znakovlja fonetske transkripcije oslikano je primjerima prema ortoepiji talijanskoga jezika, npr. *c [ts] ital. zio. Vodič* nadalje donosi metodološka polazišta korištena pri pisanju rječnika: značajke njegove generalne strukture, oblika unutrašnje strukture riječi, mikrostrukturu dijelova riječi, odabir gramatičkih odrednica riječi, sistem upućivanja jedne riječi na drugu, a na kraju i popis neophodnih kratica i oznaka

simbola bez kojih bi ove leksikografski potpuno i dosljedno obrađene teme bilo teško iščitavati.

Stoga se o drugome dijelu (3.-384. str.), zapravo o sadržaju tema zabilježenih lema, koje pripadaju semantičkim poljima vezanim ponajviše za temeljni leksik (obiteljske odnose, kućanstvo, ljudsko tijelo i osobine, religioznost, biljni i životinjski svijet, poljodjelstvo, stočarstvo), i o fonetskom bilježenju, u kojem su autori pokazali izrazitu skrupuloznost, može govoriti slijedeći postavke iznesene u *Vodiču*.

Svaka tema sadrži fonetsku transkripciju leme, opće gramatičke napomene (ako je riječ deklinabilna, i njezine specifične oblike), prijevod na talijanski, hrvatski i njemački jezik, a dio njih i sintagme, frazeme, povijesnu, kulturološku ili lingvističku, pa i etimološku odrednicu, kao i uputu na varijante, sinonime itd.

Imenička tema ponajprije uz fonetsku transkripciju leme obuhvaća rod, a kada je potrebno i broj, vokalske, konsonantske ili suprasegmentalne alternacije, morfem G sg. te fonetsku transkripciju toga oblika ako je naglasak različit, morfem N pl., pa i fonetski ostvaraj toga oblika i oblika G pl. ako je akcent u množinskim oblicima drukčiji, npr. *bičva* [ˈbitʃvʲ] *f* ♦ *calza* *f* ♦ *čarapa* *f* ♦♦ *Strumpf* // cfr. *cr. dial.* *bičva*. Za pridjeve uz fonetski ostvaraj N sg. m. r. autori pišu oznaku pripadnosti neodređenom ili određenom tipu pridjeva, ortografski i fonetski zapis N sg. ž. r., te uputu na drugi oblik, npr. *dobar* [ˈdobar] *a pred* <-bra [doˈbrʲ]> ♦ *buono* ♦ *dòbar* <dòbra> ♦♦ *gut* // → *comp* *bolji*;

→ **dobri a**, a za zamjenice i brojeve koji imaju kategoriju broja i roda, ako nije izdvojena posebna lema za druga dva roda i broja, uz oblik m. r. stoje i oblici drugih dvaju rodova te oblik pl. s uputom v. *gramm.* Glagolska je lema u infinitivu, izuzev za glagole infinitiv kojih nije zabilježen. Njihova je lema, kao i ona nepravilnih glagola, u 1. l. sg. prezenta indikativa. Tema najčešće sadrži tip konjugacije, ovisno o primjeru i podatak o pripadnosti povratnim glagolima, prelaznim glagolima, kao i oznaku glagolskoga vida s uputom na vidski parnjak, npr. **arbenit** [a'rbɛ:nit] *i2 itr pf**
 ♦ *rinvenire, rimettersi* (si dice soprattutto delle piante) • *oporaviti se* (o *biljkama*)
 ●● *sich erholen (Pflanzen)* // → **arbenjivat ipf.** Uz prijedložnu lemu stoji padež (padeži) s kojim se prijedlog slaže, dok tema glagolskih pridjeva, glagolskih priloga, složenih priloga, komparativa, deminutiva i augmentativa itd. uz ostale podatke sadrži i uputu na odgovarajući glagol, pridjev, prilog ili imenicu, npr. **glavetina** [glave'tin^a] *f accr* → **glava** // *cfc. cr. glavètina.*

Dio drugoga poglavlja čine popisi prijevoda lema iz Rječnika s talijanskog jezika - *na našo*, s hrvatskoga standardnog jezika - *na našo*, te s njemačkoga jezika - *na našo*, koji omogućavaju pronalaženje moliško-hrvatskoga ekvivalenta za pojedinu riječ jednog od triju spomenutih jezika.

Treće poglavlje (na stranicama 385.-420.) sadrži opis fonetike i fonologije vokala, konsonanata i prozodijskih jedinica, sažeto prikazanu deklinaciju imenica, pridjeva, zamjenica, te glagolske kategorije: glagolski vid,

konjugacijske kategorije, posebice konjugaciju nepravilnih glagola i na kraju podjelu glagola po morfološkim vrstama.

Posljednje se poglavlje sastoji od nekoliko ogleđa govora *na našo* (iz govora Aqvavive i govora mjesta imenom Montemitro), prevedenih na talijanski, ili najprije na hrvatski standardni jezik, zatim na talijanski, uz koje je zapisan datum snimanja, ime i godine obavjesnika. Korist bi od ovoga poglavlja bila veća da su tekstovi akcentuirani (premda su autori ponudili razlog: "per non turbare troppo l'insieme del testo"), jer se, iako su leme u rječniku i u pregledu gramatike precizno naglašene, ne stječe potpuni uvid u akcentuaciju toga mjesnoga govora, primjerice u ostvaraj akcenta unutar naglasne cjeline.

No, to ne umanjuje izuzetnu vrijednost ovoga rada koji svojim zapisima u potpunosti slijedi znanstvenu akribiju hrvatskih leksikografa, u čemu je zasigurno veliki doprinos vrsne hrvatske dijalektologinje Snježane Marčec, zadužene ponajprije za prevodenje s idioma nazvanog *slaviana* na hrvatski standardni jezik, dakle za sastavljanje i priređivanje standardnojezičnoga hrvatskoga dijela rječnika. S obzirom na složenost takva posla vjerujemo da bi se njezino ime, kao i ime Mire Menac-Mihalić, koja je radila na istim zadacima, trebalo naći i na koricama *Rječnika moliško-hrvatskoga govora Mundimitra* autora Agostine Piccoli i Antonija Sammartina, publiciranje kojeg kroatistička znanstvena javnost također s nestrpljenjem očekuje.

Silvana Vranić